

A konyhakerti növények téli eltartása.

A konyhakerti növények közül leginkább a következőket szoktuk termelni (vidékenként más):

1. A hagymaféléket felszedésük után vagy koszoruba fűzzük és felakasztjuk, padláson megszárítgatjuk és száraz, fagymentes helyen rakásra hányjuk. Nagytermelők a jól kiszáradt hagymát prizmába is szokták rakni, úgy, mint a burgonyát.

2. A hüvelyeseket megérés után kicsépeljük, kirostáljuk vagy szeleljük és ha jól kiszáradtak, zsákba tesszük. A babot zölden is eltehetjük. Ekkor előbb sós vízben megfőzzük s azután ecetes vízbe rakjuk. Sokan a zöldbabot megaszalják és úgy tartják el télire.

3. Az uborkát sós vízbe vagy ecetbe téve tesszük el télire. A sárgadinnye és a tök némely fajtái száraz, hűvös, fagymentes helyen sokáig eltarthatók.

4. A paradicsomot úgy tesszük el télire, hogy megfőzzük, levét és húsát lószőrszítán keresztül nyomkodjuk, majd üvegekbe öntjük, pergamentpapirossal jól lekötjük s végül vízben pároljuk.

5. A fejes káposztát hordóban savanyítjuk, vagy pedig ásónyom mélységű gödörbe rakjuk és leföldeljük. A földréteg fölé szalmás trágyát terítünk, hogy meg ne fagyjon. Utóbbi módon rakjuk el a többi káposztaféléket is.

6. A gyökérféléket friss homok között rétegenként helyezzük el. A sárgarépa leveleit a magnyerésre alkalmas szép tövekről lecsavarjuk, a többiekről pedig a gyökérfejjel együtt levágjuk. A petrezselymet úgy rakjuk el, hogy a zöldje kiálljon, akkor egész télen át lesz zöldpetrezselymünk.

III. Megbeszélés. Miért nem trágyázzuk meg egyszerre az egész kertet? Hogyan teszük el nálatok télire a zöldségféléket? Miért kell évről-évre friss homokba tenni a gyökereket? (A régi homok száraz, azért fonnyasztja a gyökereket, azután rothasztó baktériumokat tartalmaz s így megfertőzi az egészséges gyökereket!)

Történelem

V. OSZTÁLY.

A tanítás anyaga: Kik lakták hazánk földjét a honfoglalás előtt?

Nevelési cél: A történelmi gondolkozás kifejlesztése.

I. Előkészítés. A negyedik osztályban tanultak felújítása, különös tekintettel a szülőföldi történelmi vonatkozásokra.

II. Tárgyalás. a) A Kárpát-medence a magyarok honfoglalása előtt.

Krisztus után az V. század elején az Európa nagy részére, Nyugat-Ázsiára és Észak-Afrikára kiterjedő hatalmas római birodalom megrendült. Északról és Ázsia felől friss erőből duzzadó új népek jelentkeztek és most már szünet nélkül döngetve a római birodalom kapuit, bebozsátást kérnek. Támadásaik folytán megindul a népek vándorlása s Európán az általános zűrzavar lesz urrá.

A IX. század végén a nyugtalanság már mindenütt elült, a népek hullámozása véget ért; azok felhagyva a harcokkal s letelepedve államokba tömörülnek és békés foglalkozáshoz fognak. Csak a Kárpáti-Medencében nem tisztult még a helyzet. Itt nem alakult ki még egy egységes, erős állam, pedig ezt a területet mind földrajzi és gazdasági egységével, mind a Kárpátok természetes védővonalával az Isten is arra rendelte, hogy itt egy államalkotó képességekkel megáldott nép hosszúéletű államot alapítson.

b) Kik lakták a Kárpát-Medencét a magyarok honfoglalása előtt?

Hazánk földjén a magyarság megjelenése előtt már sok nép vonult át. Egyesek hosszabb-rövidebb időre le is telepedtek itt, de szilárd államot vagy azért nem tudtak alapítani, mert hatalmukat a medence csak egy részére terjesztették ki, vagy mert tulcsaptak határain.

1. A legrégebb lakosok. A Dunántulra nyugatról kelta törzsek szivárogtak be, de szervezett államot nem alkottak. Iparral és kereskedelemmel foglalkozva városokba tömörültek. Erdélyben a dákok alapítottak államot, királyoknak hódolva. A Duna—Tisza között a szarmata jazygok, a Morva és Garam vidékén a germán kvádok éltek.

2. A rómaiak. Ezt a néprajzi képet a rómaiak zavarják meg. A római hódítás először a Dunántulra terjedt ki, ahol a kelta törzsek leigázása után már a Krisztus utáni I. században erősen megvetették a lábukat és azt Pannonia néven római tartománnyá szervezték.

Majd rákerült a sor a Tiszántulra és Erdélyre is. A dákok vitéz királyuk, Decebal vezetése alatt elkeseredetten harcoltak a rómaiak ellen, de Trajanus római császár 101—107-ig tartó hadjáratában megtörte erejüket és országukat Dácia néven a római birodalomhoz csatolta. E győzelmes hadjáratok emlékéért Rómában a Trajanus-oszlop, az Al-Dunánál a sziklába vésett felirat és a dunai kőhid maradványai őrzik. A rómaiak a meghódított területeken mindenütt a magasabb műveltséget terjesztették. A régi kelta és dák városok romjain csakhamar virágzó római városok épültek: Aquincum (Óbuda), Sopiane (Pécs), Brigetio (Ószőny), Savaria (Szombathely), Scarabantia (Sopron), Arrabona (Győr), Apulum (Gyulafehérvár). A városokat nagyszerű hadiutak kötötték össze. A

barbárok ellen erős védőművekkel biztosították tartományaikat.

A rómaiak azzal követtek el hibát, — a saját szempontjukból! — hogy nem foglalták el a mocsaras és műveletlenül álló Duna—Tisza közét és a zord északi hegyvidéket. Ennek a mulasztásnak az lett a következménye, hogy északról germán népek szivárogtak be és megdöntötték a rómaiak uralmát. Elsőnek Dácia bukott el, ezt a Fekete-tenger és az Al-Duna mellékéről nyugat felé vonuló nyugati gótok támadásai következtében már 275-ben kénytelenek voltak kiűriteni és csapataikat a Duna vonala mögé visszavonni. A kiűritett Dáciát tehát a nyugati gótok szállták meg. Pannoniát sok harc árán egészen a IV. század végéig tudták tartani a rómaiak. Ekkor azonban veszedelmes ellenség jutott el a római birodalom dunai határáig. Ez az ellenség a hún nép volt.

3. A húnok. A húnok a Krisztus előtti III. század végén tűnnek fel Ázsiában, Kína szomszédságában, a mai mongolok földjén. A húnok itt nomád (vándor) életet éltek. Főfoglalkozásuk az állattenyésztés és a hadakozás volt. Városaik nem voltak, állandó telepeken sátrakban laktak. Eleinte sokat szenvedett tőlük Kína. Ellenük építették a kínai falat. Végül a kínaiak összefogtak ellenük és megdöntötték a birodalmat. A húnok egy része a kínaiak elől Európa felé menekült és előbb Kelet-Oroszországban telepedett le, majd a Volga- és a Don-folyók között találjuk őket. Innen 375-ben Balambér vezetésével elindultak nyugat felé és előtörésükkel nagy néphullámozást idéztek elő Európában. Feltartózhatatlan tömegeik hamarosan elérik a Kárpátok vonalát. Mivel azonban a hún törzsek között hiányzott az egyetértés, a római birodalom veszedelmévé csak akkor váltak, mikor Attila (434—453) testvérének, Budának megöletése után egyesítette a hún törzsek erejét s Európa közepén nagy birodalmat alapított a Rajnától a Volgáig és a Kaukázusig.

A birodalom középpontja hazánk földje volt. Attila főhadiszállása valahol Szeged táján lehetett. Parancsainak engedelmeskedtek germán, szláv és török népek. Attila nagy hadvezér és éleseszű államférfi volt. Kardhoz csak akkor nyult, ha a politika ravasz eszközeivel nem ért cél. Ő magát Isten ostorának nevezte. Két nagyobb támadó hadjáratról tudunk. Az egyiket 451-ben vezette a nyugatrómai birodalom egyik galliai tartománya ellen, de annak vezére, Aetius, sikeresen harcolt Attila ellen. A másik útja Róma ellen irányult, a Szent város falai előtt azonban megállott és visszavonult. A következő évben meghalt s a birodalom, amelyet csak az ő hatalmas egyénisége tartott össze, felbomlott. A leigázott népek felszabadultak, a

húnok maradványai a Fekete-tenger partvidékére vonultak és itt a bolgárokkal és más török népekkel olvadtak össze.

4. Germánok hazánk földjén. Attila magyarországi örökségén a felszabadult germán törzsek osztozkodtak: Erdélyt és a Tisza völgyét a gepidák, a Dunántúlt a keleti gótok, az Északnyugati Felföldet a longobárdok szállták meg. A keleti gótok azonban nemsokára elhagyták a kiélt Dunántúlt és helyükre a longobárdok ereszkedtek le a Dunántúlra. A longobárdok összefogva a kelet felől a Kárpátok irányában előnyomuló avarokkal, megdöntötték a gepidák uralmát és miután 568-ban maguk is elhagyták a Dunántúlt, az avarok szállták meg hazánk egész területét.

5. Az avarok. Az avarok a húnokhoz hasonlóan óriási területet egyesítettek hatalmuk alatt. Birodalmuk közép-pontja szintén hazánk földje volt és mintegy 200 évig éltek itt, állandó rettegésben tartva a keletrómai császárságot és a nyugati népeket. A császár birodalma védelmére ekkor telepítette a Balkánra a szerbeket és a horvátokat, majd a bolgárokat. Az avar uralmat Nagy Károly frank király törte meg több hadjáratban: gyűrűalaku földsáncaikat elfoglalta és birodalma határának védelmére 803-ban megalapította Ostmarkot (Ausztria).

6. Szlávok. Az avarok uralma idejében hazánk földjének néprajzi összetételében nagy változás történt. Az itt élő avar és germán elemek közé szlávok özönlöttek be oly nagy mértékben, hogy egyes részekén a szlávok kerültek túlsúlyba.

A Tisza mellékét a IX. század elején a bolgárok foglalták el. Az avarok egy része felvette a kereszténységet és lassá beolvadt a szlávok, germánok és később a magyarok tömegébe.

7. Hazánk lakói a honfoglalás előestéjén. Közvetlenül a magyar honfoglalás előtt a Dunántúlon, a Dráva és Száva közének nyugati részén és az Északnyugati-Felföldön jobbra szlávok, avarok és a Dráva mentén elszórtan bolgárok éltek frank fennhatóság alatt. A Dráva—Száva közének keleti része, a tiszántul Erdéllyel együtt a keletrómai császárság fősége alá tartozott. Itt többnyire szláv környezetben élő és erősen szlávosodó bolgár-törökökkel találkozunk. A Duna—Tisza között elszórtan gepida és avar telepek kerültek el.

8. A magyarság megjelenése a Kárpát-Medencében. A honfoglaló magyarság a IX. század végén rövid idő alatt (850—900) hatalmába kerítette a Kárpát-Medencét, leigázta és magába olvasztotta annak laza szervezetben élő szláv népeleseit. Már ez a tény is a magyarság államalkotó és

szervezőképességeiről és életrevalóságáról tanuskodik.

III. Összefoglalás. Nagy vonásokban összefoglaljuk a hazánk földjén élő népeket s rámutatunk itt arra, hogy ellenségeink jogtalanul állítják azt, hogy ők hazánk földjén őslakók, vagyis hogy előttünk, a mi honfoglalásunk előtt is már itt laktak s mi leigázva őket, jutottunk e föld birtokába.

Életrésztan

VI. OSZTÁY.

A tanítás anyaga: A mozgás szervei.

Nevelési cél: Az emberi szervezet megismerése.

I. Előkészítés. Egy szegény, megcsonkított, megnyomortott, koldussá tett ország, a Magyar Haza könyörög hozzatok: Mentsétek meg! Mutassátok meg, mint teszi meg kötelességét a magyar gyermek, ha Hazájának szüksége van reá! A magyar hazának életerős, egészséges ifjakra és leányokra van szüksége! Hogy azzá lehessetek, meg kell ismernünk az emberi szervezetet, hogy azután azt ismerve, megtanuljátok azt, miként kell azt ápolni, edzeni, fejleszteni s megóvni a reá leselkedő ezernyi betegségtől.

Azt, hogy élünk, legelőször talán arról vesszük észre, hogy mozgunk. Beszéljünk ma arról, miért tudunk mozogni, s melyek azok a szerveink, amelyek segítségével mozogni tudunk. (A mozgás szervei.)

II. Tárgyalás. a) A csontváz. Testünk valamennyi anyaga (szöve) közül a csont a legkeményebb. Sejtjei ugyan lágyak, de a ruganyos, porcogószerű sejtközötti állományba a vérből ásványsók, különösen foszforsav, meg szénsavas mész rakódnak le, amitől a csont megkeményedik, anélkül, hogy rugalmasságát elveszítené. (Ha a mészlerakodás hiányos [angolkóros], a csontok a rendesnél lágyabbak maradnak, könnyen elgörbülnek, s ha orvos nem segít a bajon, utóbb ilyen görbén keményednek meg.)

A csont tömör kérgén belül szivacsos szerkezetű. (Szemléltetés valamilyen csonton.) Apró üregecskéit csontvelő tölti ki. Kívül a csontot a vékony és igen érzékeny csonthártya borítja.

A csontok a testnek szilárd támasztóvázát képezik. A csontok védőüregeket alkotnak nemesebb szerveink befogadására (agyvelő, szív, tüdő, stb.).

Csontjaink vagy mozdulatlanul függenek össze egymással (koponyánál az alsó állkapocs kivételével), vagy mozgékonyan az ízületekben. A csont két végét ízületi tok zárja be, amely sima, porcogó s az ízületi nedv teszi síkamlóssá. (Miért? Hogy könnyebben mozogjon.)